

Fattigvæsenet i Hylke Sogn efter Forordningen af 1708.

AF T. BUNDGAARD LASSEN.

Før Reformationen hvilede al Fattigforsorg i Danmark paa Kirken, der gennem Hospitaller, Stiftelser, Klostre og ved Almisser lindrede de fattiges Nød, saa godt det lod sig gøre.

Efter Reformationen overtog Staten Kirkens Midler, og Fattigplejen blev derved en Statsopgave. Endnu i mange Aar efter Reformationen blev de fattige væsentlig hjulpet gennem frivillige Gaver, Renter af skænkede Kapitaler, Indsamling i Kirkerne (Tavlepenge) o. s. v., men da Nøden voksede, saa disse Midler ikke forsløg, blev en fast ordnet Fattigpleje nødvendig, og man kom derfor ind paa at opkræve Fattigskat.

I Fattigforordningen af 1708 blev der saaledes tillagt Fattigvæsenet faste Indtægter, der i det væsentligste bestod i en Fattigskat. Denne var dog saa ringe, at det ikke forsløg meget til de fattiges Underhold, og største Parten af de Midler, der hvert Aar uddeltes til de fattige, bestod endnu i mange Aar fremdeles i frivillige Gaver.

Den nævnte Forordning førte med sig, at Fattigvæsenet i Landets Sogne blev organiseret og administreret paa en mere ensartet Maade end tidligere. Det blev Præsterne, der med »nogle gode Sognemænd« som Medhjælpere fik den Opgave at fordele de indkomne Midler blandt Sognets fattige.

Der blev nu ført Protokol over Fattigvæsenets Ind-

tægter og Udgifter, over Yderne af de indkomne Midler, saavel som over Midlernes Fordeling.

Der findes sikkert i flere Sognearkiver Landet over saadanne Protokoller, som det kunde være af Interesse at laa fremdraget og gjort til Genstand for Undersøgelse.

I Præstegaardens Arkiv i Hylke opbevares saaledes en Protokol over Fattigvæsenets Styrelse i Hylke Sogn, »Bog til de fattiges Navn og Ophold at indføre for Hylke Sogn i Woer Herridte« som det hedder paa Titelbladet.

Den er paabegyndt, eller med Bogens egne Ord »indrettet Mandagen den 14. January 1732«, og med nogle Aars Afbrydelse ført til 1827.

Den giver ikke alene et godt Bidrag til Forstaaelsen af Fattigvæsenets Ordning for over 200 Aar siden — hvor meget Sogneboerne ydede, hvem der fik Fattighjælp, hvor meget de fik o. s. v. — men den fortæller ogsaa om hine Tidens Priser paa forskellige Livsfornödheder og giver gode Oplysninger om Bebyggelsen i Sognet.

Man faar saaledes at vide, at der i første Halvdel af det 18. Aarhundrede foruden Møllen, Præstegaarden, Degnegaarden i Baastrup og de tre store Gaarde: Hjordberggaard, Nissumgaard og Ringkloster, i Sognet var 9 Helgaarde og 27 Halvgaarde, fordelt saaledes i Sognets Landsbyer: Hylke: 1 Helgaard, 8 Halvgaarde. Baastrup: 6 Helgaarde. Ustrup: 9 Halvgaarde. Brørup: 10 Halvgaarde. Bingkloster: 2 Helgaarde.

Antallet af Husmænd og Tjenestekarle opgives i 1732 til henholdsvis 10 og 33.

Antallet af dem, der faar Hjælp af Fattigkassen, ligger hvert Aar omkring 20. Hjælpen bestod væsentlig i Naturalier, Rug, Byg, Boghvede og Gryn, kun ganske enkelte har faaet udbetalt et kontant Beløb, der da i Regelen ikke oversteg 1 Mark.

De forskellige Aars Regnskaber ligner selvsagt meget hverandre. Da Protokollen er ført udførligst i de første Aar, benytter vi i det følgende Regnskaberne og Protokolltilførslerne fra disse Aar og faar saaledes en Beskrivelse af Fattigvæsenets Ordning i Hylke Sogn i Tiden omkring Midten af det 18. Aarhundrede.

Opgørelsen over de indkomne frivillige Gaver, Paa-

ligningen af Fattigskat og Fordelingen af Kassens Midler er for Aaret fra Mikkelstdag 1732 til Aarsdagen 1733, og ligeledes for de følgende Aar, godkendt ved en Samling i Taaning Skole af — vi citerer efter Bogen — »Højædle og Velbaarne Hr. Etatsraad Woyda, Velærværdige Hr. Provst Nørholm og Velædle Hr. Regimentsskriver Moldrup«.

Protokollen giver for Aarene 1732—35 først en Fortegnelse over de frivillige Gaver, der er skænket til Fattigkassen. Det sker under Overskriften »Mændenes Navn i Gaarde og Huse og deres frivillige Gave, som de aarligen yder«.

Det bemærkes, at ved Sognefolkets Løfte om Almisse blev det aftalt, at det maatte staa enhver frit for at yde Byg eller Boghvede, Byggryn eller Boghvedegryn, ligesom Tiden og Lejligheden gives for Bonden, og dermed den fattige lader sig nøje.

Da det vel kan være af Interesse for Sognehistorien, skal denne Fortegnelse med Mændenes Navne medtages i sin Helhed.

	Gaard	Rug Skp.	Byg ell. Boghvede Skp.	Skp.	Gryn Fdk.
Hylke By.					
Christen Rasmussen.	1	2	2		2
Søren Ganterup	$\frac{1}{2}$	1	1		1
Niels Michelsen	$\frac{1}{2}$	1	1		1
Michel Jensen	$\frac{1}{2}$	2	1		1
Mads Nielsen	$\frac{1}{2}$	2	1		0
Jørgen Johnsen	$\frac{1}{2}$	1	1		1
Michel Frandsen	$\frac{1}{2}$	1	1		1
Michel Sørensen	$\frac{1}{2}$	2	1		0
Peder Rasmussen	$\frac{1}{2}$	1	1		1
Møllen.					
Rasmus Sørensen					
Hjordberggaard.					
Søren Ibsen	1	4	2		0
Baadstrup.					
Rasmus Rasmussen . . .	1	2	2		0
Laurids Rasmussen . . .	1	2	2		0
Peder Hansen	1	3	1		0
Eskild Pedersen	1	3	1		0
Rasmus Lauridsen	1	2	2		0
Michel Jørgensen	1	3	1		0
Degnen	0	2	1		0
Trp.		34	22		8
					3*

	Gaard	Rug Skp.	Byg ell. Boghvede Skp.	Skp.	Gryn Fdk.	
Udstrup.						
Trp....		34	22		8	
Michel Nielsen	1/2	2	2		1	
Jens Sørensen	1/2	1	1		1	
Jørgen Østergaard...	1/2	2	1		1	
Rasmus Michelsen...	1/2	2	1		1	
Søren Pedersen	1/2	2	1		1	
Jens Pedersen	1/2	2	2		1	
Maren Christensdatter	1/2	2	2		1	
Laurids Andersen ...	1/2	2	2		1	
Niels Michelsen	1/2	2	1		1	
Brøerup.						
Niels Sørensen	1/2	2	1		1	
Mogens Jensen	1/2	2	1		1	
Hans Pedersen	1/2	2	1		1	
Niels Sørensen	1/2	2	1		1	
Anders Jensen	1/2	2	1		1	
Rasmus Rasmussen..	1/2	2	1		1	
Søren Rasmussen...	1/2	2	1		1	
Christen Mogensen ..	1/2	2	1		1	
Mads Jensen	1/2	2	1		1	
Hans Michelsen	1/2	2	1		1	
Ringeløster.						
Morten Damsgaard ..		5	5	1	0	32 Skl. ²⁾
Peder Jensen	1	3	2		1	
Søren Olsen	1	3	2		1	
Nissumgaard.						
Eric Jacobsen		5	4	1	0	
Ialt... 11Td. 1Skp. ¹⁾ 7Td. 2Skp. 2 Skp. 1Td. 1 Skp. 1 Fdk.						

Af Husmændene er udlovet Penge som følger:

Baadsrup: Hans Skrædder 12 Skl. Alli Jensen 6 Skl. Anders Nielsen 6 Skl.

Udstrup: Søren Hjulmand 12 Skl. Niels Jensen 12 Skl. Matthis Christoffersen 8 Skl. Rasmus Nielsen 6 Skl.

Brøerup: Jens Rasch 8 Skl. Peder Jensen 8 Skl. Hans Trane 8 Skl.

Ialt Penge: 1 Rdl. 22 Skl.

De, der er antaget til at faa Hjælp af Kassen, er delt i tre Klasser efter deres Trang. I en Del Aar er der i Regnskabsbogen ført en Liste over de fattige, der her er opført med Navn og Alder og med Angi-

¹⁾ Her er en Fejl i Sammentællingen, der giver 10 Td. 7 Sk.

²⁾ Disse 32 Skl. skal tælles sammen med Husmændenes Bidrag.

velse af, hvor de bor, hvorfor de faar Hjælp, og hvor meget de faar.

Man ser heraf, at de, der faar Fattighjælp, som oftest er gamle Folk, der lider af en eller anden Svaghed, men nogle Eksempler hentet fra forskellige Fattiglister omkring i Bogen viser, at ogsaa Børn — og da næsten altid fattige Hyrdebørn eller forældreløse Børn — undertiden har modtaget Hjælp af Kassen.

Jens Jensen, fader- og moderløs, 10 Aar, er tildelt 1 Td. Byg, $\frac{3}{4}$ Skp. Gryn og 1 Mark, kom senere til sin Morbroder i København.

2 Dreng, 10 og 7 Aar, og 1 Pige paa 5 Aar, fattige Hyrdebørn faar til Skolegang 3 Skp. Rug, 4 Skp. Byg, $\frac{1}{4}$ Skp. Gryn og 8 Skilling.

Maren Jensdatter, 2 Aar, moderløs og forladt, faar 4 Skp. Rug, 5 Skp. Byg og 1 Mark.

Niels Engelland til 1 Børn, forhungrede og forarmede paa Sjæl og Legeme 4 Skp. Rug, 4 Skp. Byg, $\frac{1}{2}$ Skp. Gryn og 1 Mark.

Peder Nielsen til 4 Børn forarmede og Skolebørn 2 Skp. Rug, 2 Skp. Byg, $\frac{1}{2}$ Skp. Gryn og 1 Mark.

Som Eksempel paa, hvorledes disse Fattiglister er ført, og hvad de indeholder, tager vi en af de første i Bogen.

Byerne, hvor de fattige sig opholder, deres Alder og Svaghed.

Hylke. Anders Christensen, Skolemester, og hans Hustru Maren Rasmusdatter, ældgamle og svage, begge over 80 Aar, behøver til Ophold 12 Skp. Rug, 1 Tdr. Byg eller Boghvede, 1 Skp. Gryn. De henvises til syv Gaarde i Hylke. [I Bogen er Navnene paa de Gaardmænd, der skal levere dem Kornet, opført].

Mette Sønderborgs, 79 Aar, meget sygelig, sengeliggende, halvblind paa Synet, behøver til Ophold 1 Tdr. Rug, 1 Skp. Byg, 1 Fdk. Gryn. Henvises til Hjordberggaard, Hylke Mølle, 1 Gaard i Baastrup og 1 Gaard i Hylke.

Anne Nielsdatter, Lange Anne, 78 Aar, hel aflægs og unyttig til Arbejde, behøver i Hjælp 6 Skp. Rug, 3 Skp. Byg (10 Marty 1735 forandret til 6 Skp. Rug, 2 Skp. Byg, 3 Fdk. Gryn). Henvist til 2 Gaarde i Baastrup og 2 Gaarde i Hylke.

Ole Johnsen, 32 Aar, vanvittig, skurvet, og har et Fald, behøver til Ophold 12 Skp. Rug, 1 Tdr. Byg, 2 Skp. Gryn. Henvist til at faa sin Føde og Ophold i Præstegaarden, hvor han siden hans Faders Død har været i 8 Aar til afvigte Michaelis 1731 at regne.

Gamle Anne, 77 Aar, af sin Alder temlig rørig, men uduelig til at gøre noget Arbejde, behøver til Ophold 1 Skp. Rug og 4 Skp. Byg. Denne Anne er udgangen af Sognet ved Mortens Dags Tid 1733 og opholder sig i Emborg hos hendes Venner, og hendes Almisse er tillagt Hans Nielsen i Baastrup, værkbruden og aldeles sengeliggende. Ved samme Hans Nielsens Afgang, som skete ved Paasketid 1734, er bemeldte Anne igen antagen, eftersom hun har indfundet sig til Sognet igen, hvor hun har opholdet sig mere end 20 Aar. Hun henvises til 1 Gaard i Hylke og 2 i Baastrup.

Tydske Marie og hendes Søn, behøver 4 Skp. Bug og 4 Skp. Byg. Fra 10. Marts 1735 tillagt 1 Skp. Gryn mere. Hun er 50 Aar, fremmed og kommen af godt Folk, er ikke vant til Bonde-Arbejde, har og hos sig en gammel afdanket Rytter, som er mesten syg og kan intet gjøre [1 Fattiglisten 1737 nævnes Enevold Pedersen og Hustru Tyske Marie. Det ser saaledes ud til, at hun er blevet gift med den gamle Rytter]. Hun henvises til 2 Gaarde i Baastrup og 2 i Bingkloster.

Baadstrup. Michel Poulsen, imod 80 Aar, meget skrøbelig, fortjener lidt om Sommeren ved at vogte Gæs og Svin. Behøver 1 Tdr. Bug og 4 Skp. Byg. Forandret 10. Marts 1735 til 6 Skp. Rug, 4 Skp. Byg og 1 Skp. Gryn. Henvist til Degnen i Baastrup, Nissungaard og en Gaard i Ustrup.

Maren Tranis, 75 Aar, af Alder hel skrøbelig og uduelig til Gerning. Behøver 6 Skp. Bug og 3 Skp. Byg, som hun faar fra tre Gaarde i Ustrup.

Dorthea Nielsdatter, 72 Aar, vanfør i Hænderne, behøver 4 Skp. Bug og 1 Skp. Byg og henvises til Morten Damsgaard i Bingkloster.

Cæcilia Nielsdatter, 48 Aar, svag for Brystet, behøver 3 Skp. Bug og 3 Skp. Byg. Udslettes og i hendes Sted antages hendes umyndige Barn, som er to Aar. Kornet skal leveres hende af to Gaardmænd i Ustrup.

Udstrup. Niels Thomassen, 86 Aar, værkbruden og krøblet paa Hænder og Fødder, behøver 4 Skp. Bug og 4 Skp. Byg, henvises til tre Gaarde i Ustrup.

Brøerup. Karen Clausdatter, ældgammel, behøver 1 Tdr. Bug og 6 Skp. Byg. Er død og i hendes Sted antagen Cæcil Jensdatters tvende faderløse Børn i Hylke. Henvist til 4 Gaarde i Brøerup.

Et umyndigt fattigt Pigebarn, 5 Aar gl., hos Maren Jensdatter, behøver 6 Skp. Rug og 5 Skp. Byg. Hjælpen ydes hende fra 3 Gaarde i Brøerup og af Degnen i Baastrup.

Johanne Pedersdatter, ældgammel, behøver 1 Tdr. Rug og 4 Skp. Byg. Blev jordet Hellig 3 K. Dag 1733 og i hendes Sted er antaget Mette Christensdatter, Mogens Michelsens Hustru, 90 Aar, mesten sengeliggende. Faar Hjælpen fra tre Gaarde i Brøerup og en Gaard i Ustrup.

Maren Sørensdatter, 88 Aar, indfalden i Ansigtet, behøver 1 Td. Bug og 4 Skp. Byg. Henvist til to af Bingklostergaardene og en Gaard i Ustrup. I Stedet for 2 Skp. Bug faar hun senere 2 Skp. Gryn, som er taget fra 8 Mænd i Ustrup.

Hans Jung, en ældgammel Vagtmester, behøver 4 Skp. Bug, 1 Skp. Gryn. Er død og i hans Sted antagen Wilhelm Andreasen, et fattigt forladt Skolebarn, som den 10. Marts 1733 blev tillagt 6 Skp. Bug og 1 Skp. Byg. Henvist til 9 Gaarde, Nissungaard, de tre Bingklostergaarde, 1 Gaard i Ustrup og 4 Gaarde i Brøerup.

Foruden de Penge og Naturalier, som Sogneboerne »godvillig haver ladet sig anskrive for«, opkræves der i 1732 i Fattigskat 3 Bdl. 5 Mark 5 Skl.

Skattelisten ser saaledes ud: Hylke: 5 Gaarde à 4 Skl., Skoleholderen Niels Hansen 1 Mark, 6 Tjenestekarle à 2 Skl. Baadstrup: 6 Gaarde à 4 Skl., af tvende Huse 3 Skl., 4 Tjenestekarle, Dreng eller half Karle à 2 Skl., Hans Sørensen, Skrædder, som han godvillig udlovede, 1 Mark 8 Skl. Udstrup: 9 Gaarde à 4 Skl., af Husmænd 4 Skl., 8 Tjenestekarle à 2 Skl. Brøerup: 10 Gaarde à 4 Skl., af Husmænd 6 Skl., af 4 Tjenestekarle 7 Skl., Bingkloster: Morten Damsgaard godvillig 1 Mark, 3 Gaarde à 4 Skl., 5 Tjeneste-

karle à 2 Skl. Nissumgaard: 4 Skl. Tjenestekarle 8 Skl. Hjordberggaard: 4 Skl., Tjenestekarle 4 Skl. Møllen: 4 Skl.

Efter Fradrag af 4 Mark til Indkøb af en Bog — vel sagtens Fattigprotokollen — er Fattigskatten fordelt med 2 Rdl. 1 Mark 14 Skl. til Herredskassen og 5 Mark 7 Skl. til Sognekassen. Af Herredskassen er uddelt 4 Mark til 4 fattige Kvinder. Bestbeløbet er tilsendt Birkedommeren.

I de følgende Aar uddeles der hvert Aar af Herredskassen et mindre Beløb til de fattige i Sognet. Nogle Uddrag af enkelte Regnskaber viser, hvad der er anskaffet for disse Beløb.

1740: Til tvende fattige Børns, fader- og moderløse, Klæder 4½ Mark og til Forplejning i Vinter 2 Rdl., 4 Mark 6 Skl.

Til et værkbruden Barns Jordefærd en Ligkiste 3 Mark, Linklæder og andet 2 Mark.

Et fattigt, nøgent Skolebarn til Trøje, Bukser, Skjorte, Hoser og Træsko 1 Bdl. 10 Skl.

1741. Til Drengen Jens Jensen, da han den 2. September kom til sin Moders Broder Niels Jensen, Brændevinsbrænder i København, Hoser, Trøje, Skjorte og to Mark til Bejsepenge, ialt 1 Bdl. 2 Mark 4 Skl.

Johannes Nielsen, et fattigt faderløst Barn, som holdes i Skole og nyder daglig Kost i Præstegaarden, til en Trøje og en Skjorte 2 Mark 8 Skl.

Efter Fattigloven af 1803 blev Fattigskatten Fattigkassens største Indtægt, og de frivillige Gaver betød nu ikke meget i Sammenligning dermed. Fattigkassens Budget blev nu betydelig højere end før 1800. Skattens Forhøjelse betød jo flere Penge i Kassen, der desuden havde ret betydelige Indtægter i de Beløb, der blev nedlagt i Kirkeblokken, i Gaver ved Gaardes Salg, ved Salg af optagne løsgaaende Kreaturer og ved forskellige Bøder og Multker. Paa Grund af de vanskelige Pengeforhold efter 1813 blev Priserne paa flere vigtige Livsfornödenheder mangedoblet, og skønt Fattigkassens Indtægter var blevet betydelig større, end de var efter Forordningen af 1708, fik de fattige dog ikke foreløbig væsentlig større Hjælp end hidtil.

Maalt med vore Dages Maalestok var de Understøttelser, der blev ydet de fattige, meget beskedne. Højt regnet fik hver gennemsnitlig $1\frac{1}{2}$ Tdr. Korn aarlig og derudover undertiden lidt Hjælp til Klæder eller et mindre Beløb i rede Penge. Sammenlignet med Nutidens sociale Udgifter var det jo ikke store Pengemidler, Fattigvæsenet havde at raade over, ofte kun 15—20 Rdl. aarlig.

Den største Indtægt i Hylke Sogn viser Regnskabet for 1812 med ialt 66 Rdl. 5 Mark 3 Skl. Af de største Indtægtsposter dette Aar kan nævnes:

Krigsraad Møller for en opbragt Stud	13 Rdl.
Løjtnant Møller for et opbragt Faar	9 Rdl.
I Anledning af en Arv	2 Rdl.
I Blokken 30. Juli	5 Rdl. 5 Mark 15 Skl.
Ved Blokkens Aabning i Kirken ²⁸ / ₁₂	8 Rdl. 4 Mark 4 Skl.

De største Udgiftsposter i Regnskaberne er Begravelseshjælp, Indkøb af Klæder, Fodtøj og Sengetøj. Her nogle Eksempler hentet i Flæng fra de forskellige Aars Begnskaber.

1811. 7 Alen Lærred à 1 Rdl. 5 Alen Vadmel à 10 Mark.

1812. Betalt Peder Kieldmand for at kaste Grav til den døde Maren i Ustrup 1 Rdl., for Linned og Begravelse 4 Rdl., for Ligkiste 15 Rdl. 3 Mark.

1814. Ligkister 11 Bdl. og 13 Bdl. 2 Mark. Medicamenter 1 Rdl. 5 Mark.

1817. 5 Alen Blaarlærred à 4 Mark. Ligkiste 10 Rdl. Til Svigersønnen for et Lagen 2 Rdl. Til Begravelse 3 Mark for en Pot Brændevin.

1827. Ane Cortes til 2 Særker 2 Rdl., 5 Alen Vadmel à 2 Mark 8 Skl. Træsko 1 Mark 2 Skl.

Bogen slutter med Begnskabet 1827. Fattigkommissionen, der i Hylke Sogn, som i andre Sogne, bestod af Sognepræsten, Politimesteren, største Lødsejer og to eller flere gode Sognemænd, virkede til 1841, da Kommissionerne afløstes af Forstanderskabene.